

Minories i llengües minoritàries a l'Europa plurilingüe¹

REINER ARNTZ
Universitat Hildesheim

1. El mosaic europeu de llengües

La imatge d'Europa en la història i en l'actualitat està determinada per la diversitat de les seves llengües i cultures. La situació de la Unió Europea ens mostra fins a quin punt és plurilingüe Europa, la qual compta des de maig de 2004 amb vint-i-cinc estats membres i no menys de vint llengües oficials; aquest nombre augmenta fins a vint-i-un si hi incloem l'irlandès, que té un estatus particular. Però aquest còmput queda molt lluny de tenir en compte totes les llengües que es parlen a la UE. En primer lloc, no s'hi consideren les llengües dels immigrants, que tenen cada vegada més importància sobretot als països de l'Europa occidental i central —però també a la meridional, per l'arribada de contingents marroquins i d'altres llocs d'Àfrica—, en especial gràcies al gran nombre de parlants —només cal pensar en el turc a Alemanya, l'àrab a França o l'hindi i l'urdú a la Gran Bretanya. Però també les llengües de minories autòctones que des de fa moltes generacions resideixen als països de la UE només són presents en un grau molt menor a la llista de les llengües oficials de la UE. Algunes d'aquestes minories han estat separades del seu marc originari, del seu “país natal”, en corregir-se'n les fronteres inicials, com és el cas de les comunitats germanoparlants a Itàlia, Bèlgica i Dinamarca; en altres casos les relacions són més complicades, ja que les zones d'assentament dels pobles europeus s'han superposat amb freqüència al llarg de la història. Al costat de minories com aquestes, que poden trobar suport lingüístic en un altre país, també hi ha a Europa tota una sèrie de minories autòctones, la llengua de les quals no té l'estatus de llengua oficial a cap país. El nombre d'aquestes llengües es bastant més elevat que el de les llengües oficials a la UE.

Les llengües regionals i minoritàries d'Europa, que de vegades reben el qualificatiu una mica simplista de *lesser used languages*, són cada vegada més objecte d'atenció. El fet que els seus parlants defensin avui dia els seus drets amb bastant més energia que fa unes poques dècades té a veure en gran mesura amb un augment de les tendències federalistes i regionalistes a molts països d'Europa; hom aspira a unitats més menudes i més fàcils d'abastar —en bona part, com a reacció enfront de les mesures de centralització, reals o temudes, per part de les autoritats de la UE a Brussel·les. D'altra banda, les *lesser used languages* no conformen ni de bon tros un grup homogeni i mostren grans diferències tant a nivell lingüístic com en l'ús social i el tractament polític. La majoria d'aquestes llengües només són presents en un dels països de la UE, com és el cas del sòrab a Alemanya o del

¹ Traducció de l'alemany d'Antonio José Bellmunt Capdevila (Universitat Jaume I), dins del Pla estratègic 2005 del Departament de Traducció i Comunicació. Revisió d'Heike van Lawick (UJI).

bretó a França. Algunes es parlen a distints estats, com ara el basc i el català, presents tant a Espanya com a França. També la importància política i cultural de les llengües varia molt; així, la importància del català, que amb un nombre de parlants al voltant dels deu milions queda molt lluny de ser una “llengua poc utilitzada”, difícilment es pot comparar amb el ladí, que en total té només trenta mil parlants i que, malgrat això, té diverses varietats, com el català.

2. Llengües minoritàries i bilingüisme

Una aspiració bàsica de totes les minories lingüístiques és tenir garantida la seva autonomia cultural, en especial pel que fa a la igualtat de drets de la llengua pròpia. Aquesta aspiració té una repercussió diferent a cada estat. Moltes vegades s’afirma que els parlants de llengües minoritàries són, per regla general, bilingües i, en conseqüència, també són capaços de comunicar-se en la llengua de la majoria; que per això no cal que la llengua minoritària tingui una consideració jurídica a nivell estatal. Però sovint la mera afirmació que tots els membres d’una minoria són bilingües no respon a la realitat; una investigació més a fons demostra que en la majoria dels casos el grau de bilingüisme varia molt d’una comunitat lingüística a una altra.

La sociolingüística, que estudia els problemes que s’acaben d’esbossar, diferencia entre bilingüisme com a fenomen individual i diglòssia com a fenomen social. En el cas del bilingüisme, la persona en qüestió viu en dos sistemes lingüístics alhora; aquesta mena de contacte lingüístic pot comportar interferències, és a dir, una mescla o una superposició de les dues llengües, que influeixen sobre el parlant bilingüe.

D’altra banda, es parla de diglòssia quan dins un sistema social s’utilitzen dues llengües, per exemple l’espanyol i el català a Catalunya —i a la resta de territoris que, a l’estat espanyol, tenen aquesta llengua com a pròpia. Les situacions de diglòssia ofereixen una base ideal per al bilingüisme, ja que hi ha un nombre bastant elevat de parlants bilingües a les societats plurilingües. En aquest cas, les interferències que, en un principi, es donen a nivell individual, a la llarga, poden conduir a un acostament del sistema lingüístic minoritari al majoritari.

En una situació de diglòssia, l’estatus d’ambdues llengües sol ser diferent, la qual cosa sovint té a veure amb el fet que hom tendeix a emprar-les en diferents àmbits de la vida. Aquest és el cas quan, per exemple, s’assigna la llengua A a l’àmbit professional i la llengua B al familiar. Situacions com aquesta porten necessàriament al desenvolupament i al perfeccionament de la llengua A com a eina de comunicació especialitzada, contràriament a la llengua B; aquesta falta de desenvolupament té com a conseqüència una pèrdua de prestigi de la llengua B. Tard o d’hora els parlants de la llengua B tenen la impressió que la seva llengua és inferior i, per tant, empen la llengua A cada vegada més, potser fins i tot en l’àmbit familiar, de manera que la seva competència lingüística en la llengua B disminueix gradualment. En el pitjor dels casos, aquesta evolució pot tenir com a conseqüència que una llengua discriminada d’aquesta manera sigui abandonada pels seus parlants.

Tanmateix, aquesta evolució no és irremeiable, sinó que es pot evitar o invertir amb els mitjans adients. Ara bé, per a això cal que la política i la lingüística col·laborin.

3. Política i planificació lingüístiques

Tant les mesures com les intervencions de política i planificació lingüístiques de tota mena es basen en la convicció que és possible influir en l'evolució lingüística. Encara que de vegades els lingüistes dubtin d'aquesta afirmació, la història de nombroses llengües demostra clarament que la llengua es pot planificar. El renaixement de l'hebreu, el desenvolupament sistemàtic de l'indonesi i la substitució de l'alfabet àrab pel llatí en el cas del turc, realitzada en els anys vint del segle passat, en són exemples bastant espectaculars. Aquests exemples demostren al mateix temps que no només és possible, sinó també justificat, adaptar la llengua, per mitjà d'intervencions calculades, a les necessitats actuals de la comunitat lingüística.

La política lingüística estableix la condició prèvia perquè pugui tenir lloc la planificació lingüística d'una manera raonada. Una mesura bàsica de política lingüística que ha de prendre cada estat sobirà és la de decidir quina llengua —o quines llengües— ha de ser utilitzada com a oficial en un territori lingüístic. Una mesura com aquesta, que pot semblar poc problemàtica en un país amb una població àmpliament homogènia com és Alemanya, pot contenir autèntica dinamita política en estats amb grans minories ètniques, com per exemple els països bàltics. Per això, aquesta mesura pressuposa un màxim d'autoritat. Les decisions sobre política lingüística, però, s'han de traslladar a lleis i aquestes lleis també s'han d'interpretar; és ací on resideixen els objectius de les normatives sobre política lingüística. Si s'acompleixen les condicions polítiques i legals necessàries, és possible una planificació lingüística amb garanties d'èxit.

L'obligació de la planificació lingüística és dur a la pràctica les directrius establertes per la política lingüística; en formen part especialment la codificació de la llengua, quan no existeix prèviament, i la seva difusió social. Al llarg de les darreres dècades, la importància d'aquestes activitats ha augmentat considerablement; l'evolució de la llengua catalana —ja codificada— n'és una prova fefaent.

D'una banda, doncs, es tracta de consolidar l'estatus de la llengua en la societat i, d'altra banda, de proveir-la amb els recursos lèxics i de tota mena, perquè pugui complir del tot les seves funcions en tots els àmbits de la vida i que s'utilitzi de manera unitària. En aquest context, els llenguatges especialitzats i la terminologia tenen un paper cada vegada més rellevant a causa de la creixent importància de la comunicació especialitzada. També en aquest cas, l'exemple de Catalunya és modèlic, ja que la conservació i el desenvolupament de terminologies catalanes s'hi ha realitzat amb un gran èxit.

4. Minories i llengües minoritàries des del punt de vista del dret internacional

Si la pregunta de quins drets corresponen a les minories lingüístiques, ètniques i d'altres tipus és d'importància per a molts països, per als estats amb grans minories que parlen una altra llengua té un paper central. La resposta a aquesta pregunta és decebedora: a la Carta de les Nacions Unides, que per a la majoria dels estats és vinculant, no apareix el concepte de minoria —sigui lingüística, ètnica o de qualsevol altre tipus—, sinó que aquest document se centra en els drets humans. Això significa que les persones poden fer valer aquests drets com a individus, però no com a membres d'un grup. I encara, aquests drets són molt difícils

d'aconseguir perquè el Tribunal Internacional de Justícia només ha començat a ser operatiu dins uns límits, com és ben sabut.

Només en alguns tractats aïllats de les Nacions Unides, als quals no s'han adherit, ni de lluny, tots els estats membres, s'explicita el concepte de les minories. Però també els estats que oficialment són partidaris de la protecció de les minories intenten moltes vegades eludir les seves responsabilitats en interpretar el concepte de minoria d'una manera molt restrictiva; en un cas extrem, això pot significar que determinats estats neguin per complet l'existència de minories al seu territori malgrat totes les evidències. I és tan així —vist purament des del punt de vista del dret internacional— que cada estat és per principi sobirà i lliure de poder decidir quins drets addicionals, més enllà dels drets humans, vol concedir a les seves minories.

Si deixem el dret internacional, universal i per tant vinculant per a tot el món, i dirigim la nostra mirada cap a Europa, la situació canvia. Europa ocupa des de ja fa temps una posició capdavantera al món pel que fa a la protecció de les minories. La Convenció Europea de Drets Humans, que va ser aprovada el 4 de novembre de 1950 i que conté una prohibició general contra la discriminació, és molt important per a la protecció dels drets humans a nivell europeu. La pràctica legal i la jurisprudència han desenvolupat en diferents sentits aquesta Convenció, que constitueix també el punt de partida de les reflexions sobre una protecció de les minories lingüístiques.

Té especial importància la “Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries”, de l'any 1992, que va ser signada per molts dels estats membres del Consell d'Europa. Ara bé, la formulació d'aquest document procurava d'atreure l'adhesió de molts estats i, per tant, també d'aquells que afronten la protecció de les minories d'una manera més aviat vacil·lant. Per això es tendeix a concedir molta llibertat als països a l'hora de complir les obligacions resultants de la Carta. En aquest punt veuen els crítics la debilitat decisiva del document.

A l'article 1 es determina que només són objecte de la Carta aquelles llengües que siguin parlades pels naturals dels estats membres implicats. Al mateix temps s'aclareix que estats amb un nombre elevat d'immigrants no han de considerar com a regionals o minoritàries les llengües d'aquests immigrants, ni tan sols quan molts d'ells han adquirit la nacionalitat del país d'acollida; això significa, per exemple, que la Carta no contempla el turc a Alemanya.

Amb l'adhesió a la Carta, l'estat en qüestió ha d'indicar per a quina de les minories lingüístiques establertes al seu territori són vàlides les disposicions de la Carta; els estats membres, doncs, no estan obligats a concedir els mateixos drets a totes les seves minories i poden fins i tot excloure'n algunes. Aquesta llibertat per als estats adherits encara és superior pel fet que aquests tinguin a l'abast un ampli catàleg de mesures de promoció de les llengües regionals o minoritàries on poder triar.

A més a més, les possibilitats de controlar el compliment d'aquestes disposicions són molt limitades; no hi ha cap òrgan neutral que n'asseguri el compliment. N'és una conseqüència lògica que no hi hagi prevista cap sanció en cas d'incompliment de la Carta. Alhora, això significa que els parlants de llengües regionals o minoritàries no poden inferir de la Carta cap dret immediat, perquè això només tindria sentit si poguessin reivindicar-lo davant una autoritat competent neutral o imposar-lo amb l'ajuda d'una autoritat d'aquest tipus.

5. Les llengües minoritàries com a repte per a l'Europa unida

També és vàlid a nivell europeu, doncs, que la protecció i la promoció de minories lingüístiques, considerades merament des del dret internacional, s'han deixat en gran mesura a l'arbitri dels estats sobirans. No obstant això, el Tribunal Europeu de Drets Humans juga aquí un paper cada vegada més important. És cert que també en aquest cas es tracta fonamentalment dels drets dels individus i no dels grups, però en nombroses ocasions el Tribunal ha interpretat el concepte del dret individual d'una manera bastant extensiva. Tanmateix, és molt més important l'autèntica situació sociopolítica i legal a cada país individual, i aquí queda palès que nombrosos estats europeus concedeixen a les seves minories molts més drets que els corresponents a l'estàndard mínim del dret internacional.

Pel que fa a drets lingüístics, la UE és un model digne d'imitació. La UE és, com ja hem dit més amunt, plurilingüe: totes les llengües oficials dels seus estats membres són automàticament també llengües oficials de la UE. Això genera despeses i en la vida diària de la institució no sempre és fàcil satisfer aquestes obligacions. Però la igualtat de drets lingüística és d'una importància extraordinària tant a nivell polític com psicològic, en especial per als estats membres petits. Per això, previsiblement, no hi haurà canvis substancials, encara que el nombre de llengües oficials hagi augmentat fins arribar a la considerable xifra de vint, des de l'ampliació de la UE amb alguns països de l'est, al maig de 2004. Naturalment s'ha de procurar que els òrgans de la UE no perdin funcionalitat, de manera que caldrà que uns o altres facin concessions si les circumstàncies ho requereixen.

La capacitat d'obertura de la política lingüística de la UE és d'un interès particular per a les minories ètniques i lingüístiques de l'Europa Central i de l'Est. En especial perquè la desintegració de blocs multiètnics com Iugoslàvia i la Unió Soviètica ha comportat la creació de tota una sèrie d'estats, per als quals la llengua nacional és moltes vegades el factor d'identificació decisiu. La situació es complica allà on la població majoritària conviu amb grans minories ètniques que es diferencien de la majoria especialment a través de la seva llengua. Els països bàltics en són un exemple particularment revelador. Així, a Estònia, tan sols quasi el 60% de la població són estonians; la resta de la població la constitueixen russos, ucraïnesos i bielorrussos. Encara més crítica és la situació a Letònia, on els letons conformen poc més del 50% de la població; poc menys que la meitat restant es reparteix entre russos, ucraïnesos i lituans. Les joves repúbliques bàltiques tracten de recuperar les llengües nacionals, que consideren com un símbol de la recent aconseguïda sobirania, en tots els àmbits de la vida social, la qual cosa exaspera les minories lingüístiques, que se senten tractades injustament. Això es pot aplicar en particular als russos, la llengua dels quals era la dominant al Bàltic fins a la fi dels anys vuitanta del segle xx. Des que tota una sèrie d'estats de l'Europa Central i de l'Est —entre ells els països bàltics— s'ha adherit a la UE, les minories d'aquests països miren cap a Brussel·les amb l'esperança d'obtenir d'allí una millora de la seva situació.

6. El Tirol del Sud com a model

Al mateix temps sorgeix la pregunta de quins països o regions de la UE originària poden servir d'orientació als nous estats membres per a solucionar els seus problemes de

minories. En aquest sentit poden citar-se alguns exemples positius, com ara Espanya o Finlàndia, però el que més sovint s'hi sol anomenar és el Tirol del Sud, i això amb un bon motiu: els alemanys i els ladins són avui dia les minories millor protegides d'Europa, i la convivència dels tres pobles —alemanys, italians i ladins— passa per ser modèlica. Pel que fa al marc legal, cal destacar evidents paral·lelismes amb les regions espanyoles que tenen una llengua distinta del castellà. També al Tirol del Sud regeix el principi dels drets lingüístics individuals, és a dir, tota la província és bilingüe, com passa, per exemple, a Catalunya; cada ciutadà decideix en el tracte amb l'administració quina llengua s'ha d'utilitzar. Però també hi ha diferències importants: el català i l'espanyol són llengües emparentades i Catalunya forma part de l'estat espanyol des de fa segles, de manera que han pogut desenvolupar un *modus vivendi* al llarg del temps. Al Tirol del Sud conviuen pobles que es diferencien bastant, tant lingüísticament com ètnica, i no tenen la mateixa tradició de convivència de segles. Així doncs, les condicions són, en principi, considerablement pitjors que a Catalunya. Per això crida encara més l'atenció que la convivència de les llengües en la vida diària del Tirol del Sud avui dia resulti distesa i sense problemes.

Els tres pobles —alemanys, italians i ladins— conviuen estretament al Tirol del Sud. Només el grup més menut, els ladins, disposa d'un territori lingüístic delimitat; per contra, les zones d'assentament dels sud-tirolesos de parla alemanya i dels de parla italiana estan molt entrellaçades, encara que la població italiana es concentra sobretot a les ciutats. Per això els termes *minoría* i *majoría* poden portar fàcilment a malentesos en el context del Tirol del Sud. Pel que fa a Itàlia, els sud-tirolesos que parlen alemany són una minoria molt petita de poc més d'un 0'5%; per contra són majoria a la seva pròpia província, la província autònoma Bolzano-Tirol del Sud; dels prop de quatre-cents cinquanta mil sud-tirolesos, tenen l'alemany com a llengua materna el 67%, l'italià el 28% i el ladí el 5%. D'altra banda, els parlants d'alemany a la capital de la província, Bolzano, representen una quarta part de la població i, per tant, estan en minoria, excloent-ne el barri antic de Bolzano, on constitueixen la majoria.

Fins a la fi de la Primera Guerra Mundial, l'actual Tirol del Sud, amb una població que per aquells temps parlava quasi únicament alemany, formava part de l'imperi austro-hongarès. El 1919 es va concedir a Itàlia la part del Tirol situada al sud del Pas del Brenner. La presa de poder pels feixistes, sota el comandament de Mussolini l'any 1922, va determinar el destí de la població del Tirol del Sud. Mussolini s'havia marcat com a objectiu la completa italianització del Tirol del Sud i hi posava tots els mitjans: l'any 1925 es va proclamar l'italià com a l'única llengua oficial i la utilització de l'alemany es va prohibir i penalitzar a tots els àmbits de la vida. Al mateix temps, en el marc de la industrialització es va assentar, en especial a la zona de Bolzano, mà d'obra de tots els racons d'Itàlia. Després de la Segona Guerra Mundial, la situació de la població de parla alemanya va millorar a poc a poc. El canvi decisiu vingué de la mà de l'estatut d'autonomia de 1972, el qual conté a l'article 99 la següent disposició: «La llengua alemanya té els mateixos drets que la llengua italiana, que és la llengua oficial». Això es correspon bàsicament amb la normativa que està en vigor a les tres regions bilingües d'Espanya. Al Tirol del Sud, aquesta regulació es porta a la pràctica de manera molt conseqüent.

Perquè el dret dels ciutadans a utilitzar la seva llengua en les relacions amb les administracions —estatals, regionals o locals— pugui fer-se realitat, l'estat ha de garantir

que aquests organismes siguin realment bilingües —fins i tot trilingües, com ara a la part ladina del país. Per això s'ha establert obligatòriament que, per a l'ocupació dels llocs de treball públics de la regió del Tirol del Sud, els grups lingüístics ocupin una representació proporcional al percentatge que tinguin sobre la població total. Per tal de garantir el multilingüisme de l'administració de la regió, tot aquell que vulgui entrar a treballar en els serveis públics ha de demostrar que domina les dues llengües de l'estat. Els exàmens que es porten a terme amb l'objectiu de fer complir aquest requisit estan estandarditzats a tot el país i ja es practica des de fa dècades. La conseqüent realització d'aquest reglament ha comportat que tota la vida pública al Tirol del Sud estigui caracteritzada per un bilingüisme germano-italià total.

Com que la comunitat lingüística ladina al Tirol del Sud no té més de vint mil parlants —els deu mil ladins restants viuen a les províncies veïnes—, el ladí no té el mateix estatus legal a nivell provincial que les altres dues llengües més importants; només les dues valls ladines són oficialment trilingües. D'altra banda, al Tirol del Sud s'és conscient del fet que una comunitat lingüística petita necessita una protecció especial. Per això es van prendre àmplies mesures per a conservar el ladí, de manera que pogué reforçar la seva posició al llarg dels anys i avui dia està arrelat en la societat amb bastant més força que tan sols poques dècades enrere. Per tot això, el Tirol del Sud és considerat avui com un exemple modèlic de la convivència pacífica i garantida legalment de pobles i llengües diferents.

7. Una comparació entre est i oest d'Europa

Si es reflexiona des d'aquest context sobre la situació de les minories i les llengües minoritàries a l'antic bloc de l'est, es veu ràpidament que es necessita amb urgència una transmissió de coneixements del món occidental europeu cap a l'oriental en temes de protecció de minories. Això queda ben palès si es comparen la situació del Tirol del Sud i la de Letònia. Una comparació com aquesta té una base sòlida, ja que les condicions prèvies s'assemblen molt: en ambdós casos un poble petit o un grup ètnic petit es va veure humiliat per un gran estat que ocupà el seu territori i amenaçat d'estrangerització mitjançant mesures autoritàries, la qual cosa ha tingut com a conseqüència una gran desconfiança i una por considerable. En ambdós casos, la relació numèrica entre els dos pobles —sud-tirolesos i italians o letons i russos— és de dues terceres parts a una tercera part al territori en qüestió; en ambdós casos, els pobles es diferencien considerablement l'un de l'altre tant pel que fa a la cultura com a la llengua. En ambdós casos, les minories representen la majoria a les capitals: a Bolzano els italians, que al Tirol del Sud estan en minoria, ascendeixen al 75%; i estan en la mateixa situació els russos a la capital letona, Riga, amb un 75% també.

La gran diferència està en la conclusió que trauen de tot això els sud-tirolesos i els letons: el Tirol del Sud s'ha decidit per l'absoluta igualtat de drets d'ambdues llengües, però Letònia encara n'està ben lluny. Des de la independència de Letònia l'any 1989, el govern letó segueix una rigorosa política lingüística i de defensa de minories que apunta cap a una assimilació de les grans minories de parla russa. Després que el letó fos considerablement discriminat davant el rus durant les llargues dècades de l'ocupació soviètica, ara el pèndol ha oscil·lat amb força cap a l'altre costat: s'ha declarat el letó com a única llengua nacional. Una rigorosa llei de ciutadania vincula en gran mesura la condició

de ciutadà al coneixement de la llengua. La política educativa letona tampoc no fa concessions: a les escoles de parla russa el letó va ocupant el lloc del rus. Fins a l'any 2005, el 70% de les assignatures hauran d'impartir-se en letó; alhora el rus té només un paper marginal a les escoles letones.

La qüestió també ha tingut un paper important en les negociacions d'adhesió amb Letònia. Si es pren com a model a seguir l'autèntica situació de les minories a l'Europa occidental, la situació de Letònia és del tot inacceptable. És ben segur que queden moltes preguntes obertes per respondre a les quals s'hauran de dedicar els òrgans de la UE, i també segurament el Tribunal de Justícia de la UE. Això no és estrany si considerem que l'Europa occidental i l'oriental han seguit camins molt diferents al llarg de dècades i que els nous membres necessiten temps per a integrar-se a poc a poc en el sistema de valors vigent a la comunitat europea. Perquè les solucions democràtiques que s'han trobat a l'Europa occidental tampoc no han estat adoptades sense esforç per les nacions de la part oriental.

8. Un desafiament per al català

Les minories europees i les seves llengües continuen a l'ordre del dia, i tots els estats d'Europa estan cridats a contribuir a solucionar els problemes existents. Espanya, i en especial Catalunya, hi té un paper particular ja que, només poques dècades enrere, Espanya també es trobava respecte a Europa en la posició dels països marginals; en l'actualitat, la política lingüística espanyola, basada en la Constitució democràtica de 1978, sol ser considerada com a exemplar. L'interès de l'observador estranger se centra sobretot en el català, per diverses raons:

El català, amb un nombre de parlants al voltant dels deu milions, és amb diferència la major dins de les llengües minoritàries i regionals d'Europa, la qual cosa dota la política lingüística catalana d'una importància notable.

Des de 1978 el català ha reconquerit i refet a Espanya, en part, la posició que tenia fins a l'inici del règim franquista. Això és vàlid per a tots els nivells de la política i de la planificació lingüístiques, de manera que el català a Europa té un paper capdavanter en múltiples aspectes.

Si observem el territori lingüístic del català en la seva totalitat, resulta un quadre bastant complex: el català no es parla només a Catalunya, a la Comunitat Valenciana i a les Illes Balears, sinó també al Departament dels Pirineus Orientals, on té un estatus completament diferent, i a més és la llengua nacional d'Andorra. A tot arreu on es parla, el català competeix amb almenys una altra llengua, de manera que en resulten diverses formes de diglòssia; amb això el català, malgrat ser una llengua minoritària prou atípica, és d'altra banda representatiu per a les llengües regionals i minoritàries d'Europa i els seus problemes. Per aquest motiu cal celebrar que hi hagi una dedicació intensa i amb èxit a recuperar la llengua pròpia en tot el territori lingüístic català.